sterna

nummer 3
jaargang 66
december 2021

In dit nummer

Schouwen als projectontwikkelaar

De Beer als levende herinnering

Kenniscentrum Zandwallen van start

De Verkadealbums van Jac. P. Thijsse

tijdschrift voor leden van Natuur- en Vogelwacht Schouwen-Duiveland en de Vereniging voor Natuur- & Landschapsbescherming Goeree-Overflakkee

Natuur- en Vogelwacht Schouwen-Duiveland - www.nvsd.nl - volg ons ook op Facebook

Redactie: John Beijersbergen, Vos Broekema, Ellengard Jense, Jan Baks, Dirk van Straalen
Grafisch ontwerp: Vos Broekema
Drukwerk: Media58, Vlissingen
Redactieadres: Boogerdweg 12, 4321 SN, Kerkwerve, telefoon 06-23643902, sterna@nvsd.nl

Doelstelling van de vereniging: De vereniging stelt zich ten doel het bevorderen van de bescherming en verbetering van de natuur, het landschap en het milieu in de gemeente Schouwen-Duiveland.

Postadres: Boogerdweg 8, 4321 SN, Kerkwerve
Ldn. administratie: zie penningmeester
Bankrekening: NL 44 INGB 00000 59368 t.n.v. Natuur- en Vogelwacht Schouwen-Duiveland
Min. contributie: 18 euro

<u>Bestuur</u>
Wnd voorzitter: Gert-Jan Buth, gjbuth@zeelandnet.nl
Secretaris: Henk Visser, secretaris@nvsd.nl
Penningmeester: Henk Dalebout, hwdalebout@zeelandnet.nl
Leden: John Beijersbergen, duinendelta@gmail.com
Titia Kroon, t.s.m.kroon@hotmail.com
Wil Poldervaart, poldervaartwil@gmail.com
Ine van de Ven, ventje-ine@zeelandnet.nl

Terreinbeheer: Henk Dalebout, hwdalebout@zeelandnet.nl
Plantenwerkgroep: Ine van de Ven, telefoon 0111-413407, plant.nvsd@gmail.com
Vogelwerkgroep: Titia Kroon, t.s.m.kroon@hotmail.com
Milieuwerkgroep: Vos Broekema en Henk Visser, henk@strandkorrel.nl
PR-Commissie: Henk Visser, telefoon 0111-671265, secretariaat@nvsd.nl

---

De Vereniging voor Natuur- & Landschapsbescherming Goeree-Overflakkee - www.nlgo.nl - volg ons ook op Facebook
Doelstelling van de vereniging: De vereniging stelt zich ten doel het ijveren voor behoud en versterking van de (bijzondere) natuur van Goeree-Overflakkee en het karakteristieke landschap van de Zuid-Nederlandse delta.

Postadres: Postbus 170, 3240 AD, Middelharnis
Ldn. administratie: zie penningmeester
Bankrekening: NL 39 RABO 01409 07955 t.n.v. Vereniging voor Natuur- & Landschapsbescherming Goeree-Overflakkee
Min. contributie: 18 euro

<u>Bestuur</u>
Voorzitter: Jan Baks, voorzitter@nlgo.nl
Secretaris: Ed van Wijk, info@nlgo.nl
Penningmeester: Bert Teune, telefoon 071-5128880, penningmeester@nlgo.nl
Leden: Hans van Oostenbrugge, Hans.v.Oostenbrugge@nlgo.nl
Geert Faasse, telefoon 06-13697100, geert.faasse@nlgo.nl

Vogelwerkgroep: Krijn Tanis, telefoon 06-44968437, vogelwerkgroep@nlgo.nl
Plantenwerkgroep: Clarie Tanis, telefoon 06-51215538, plantenwerkgroep@nlgo.nl
Vlinderwerkgroep: Rob Rossel, vlinderwerkgroep@nlgo.nl
Strand & Zee: Jan Baks en Geert Faasse, strandenzee@nlgo.nl
Terreinbeheer: Kees van 't Zelfde, telefoon 0187-485566 / Cees Appel, telefoon 0187-681105, terreinwerkgroep@nlgo.nl
Planologie: Jos Hendriks, telefoon 06-36218413, planologie@nlgo.nl
OKRR: Servaas van der Horst, s.vd.Horst@nlgo.nl
(Ouddorp Kust Ruimte Rust)

afbeelding omslag: Jan Voerman Junior, 'Hollandsch Diep in den winter'

Van de redactie

Beste lezer,

Natuur in onze omgeving die we zijn kwijtgeraakt, die sterk van karakter is veranderd of die er nog wel is maar voortdurend wordt bedreigd: dat zijn onderwerpen die in deze Sterna aan bod komen. Definitief kwijt zijn we De Beer, ooit een hele grote Kwade Hoek, al eerder verminkt en deels ingepolderd door de Duitse bezetter en de Dienst der Domeinen en in de jaren 60 opgespoten voor de aanleg van Europoort. Ook ligt er een verhaal met herinneringen aan het nog open Haringvliet met plaatwerk uit het Verkadealbum 'Onze groote rivieren'. Er is er nog veel, maar andere natuur in het Haringvliet – zie de recensie over het nieuwe boek – en het is te hopen dat in de komende jaren wat ruimhartiger met De Kier in de sluizen zal worden omgegaan en er meer contact ontstaat tussen zee en rivier.

De duinen van Schouwen zijn er nog, zoals afgebeeld op de fraaie plaat uit het Verkadealbum 'Waar wij wonen'. De verdroging met als belangrijkste oorzaak de duinwaterwinning is teruggedrongen en de duinen mogen weer stuiven. Door herintroductie van integrale begrazing met aanvullend maaien, kappen en plaggen wordt het dichtgroeien van het duin met struweel als gevolg van de stikstofbelasting bestreden.

De nostalgie en sfeer die de komst van zomergasten in de beginjaren van het toerisme kenmerkten zijn in onze tijd wel verdwenen. Verblijfsrecreatie is er tegenwoordig het jaar rond, kampeerboeren zijn veranderd in chaletboeren en de ondernemers zoeken met de versteende zomerparken de grenzen van het natuurmonument op of gaan er, met gedogen van de gemeente, zelfs overheen. Zodoende moet de Natuur- en Vogelwacht ook nu nog tal van gerechtelijke procedures voeren om aantasting van de natuur te voorkomen. Het unieke zandwallenlandschap rond Ouddorp is er eveneens nog in belangrijke mate, maar staat onder druk. Aantasting gaat sluipenderwijs en vraagt om een betere bescherming door, alweer, die gemeentelijke overheid. Dat heeft geleid tot de oprichting van een nieuwe werkgroep van onze zustervereniging op Goeree-Overflakkee.

Corona is niet bevorderlijk voor de bloei van het verenigingsleven, lezingen en ledenvergaderingen worden afgelast en werkgroepen draaien op een laag pitje. Voor de redactie was het afgelopen jaar een zoektocht naar een nog mooiere en boeiender Sterna, met een nieuwe vormgever en nu ook een nieuwe drukker. Als het resultaat u bevalt, laat het ons weten, alle opmerkingen zijn welkom. Wij wensen u in deze donkere dagen veel leesplezier.

John Beijersbergen, namens de redactie

Attentie: de deadline voor aanlevering van kopij voor de eerstvolgende Sterna is bepaald op 1 maart!
>>>>>>> aanleveren via sterna@nvsd.nl <<<<<<<

Verder in dit nummer

Elwin van der Kolk
5

Schouwen als projectontwikkelaar
6

Uitzonderlijke Oorkwal
11

Kenniscentrum Zandwallen
12

Gedicht
17

Verkadealbums
18

Boekbesprekingen
22

De Beer
24

Geelkruinkwak
28

Achtertuin als jungle
30

Zeldzame vogels op Goeree
32

Bijzondere waarnemingen
34

Zeearend G463
36

Voor Elwin van der Kolk is de natuur een voortdurende inspiratiebron

Gerard Ouweneel

*Omdat in de vorige Sterna bij de plaat van de kokmeeuwenkolonie de naam van de schilder ontbrak hierbij enige aandacht voor de kunstenaar, Elwin van der K*olk.

De 49-jarige Elwin is ongetwijfeld een van de bekendste en meest talentvolle vogelschilders van Nederland. Hij is bioloog en doceert parttime biologie aan een middelbare school. Hij illustreerde een reeks vogelboeken, waarvan de in 2017 verschenen Zakgids Vogels in Nederland en België wel de bekendste is. Voorts leverde Elwin werk voor Sovon, Vogelbescherming en de KNNV-uitgeverij.

Naast zijn illustratie-activiteiten is Van der Kolk ook een begaafd kunstenaar, wiens vogelschilderijen velen steeds opnieuw in vervoering brengen, ook buiten de grenzen. De kokmeeuwenkolonie in de vorige Sterna schilderde hij in Frankrijk, in het gebied van de Somme. Er was toen enige haast bij, want hij wilde de schildering inzenden naar Birds in Art. Voor deze prestigieuze expositie, die sinds 1976 jaarlijks in september in het Woodson Art Museum in Wausau in de Verenigde Staten wordt gehouden, krijgen vogelschilders met faam vanuit de hele wereld een uitnodiging om werk in te zenden. Een jury beoordeelt of de inzendingen tentoongesteld gaan worden. Elwins kokmeeuwen gingen naar de VS en kwamen niet meer terug, want het museum kocht het doek direct aan. Om het schilderij te zien zullen we dus naar de staat Wisconsin in de VS moeten!

Elwin zendt regelmatig werk naar Wausau en oogst er lof. Toen wij in 2020 met boswachter Jacques van der Neut door de Sliedrechtse Biesbosch voeren en zich daar van nabij langdurig een adulte kwak vertoonde verklaarde hij prompt: "Gerard, dat wordt er eentje voor Birds in Art". Eraan werkend kreeg hij het doek toch nog niet naar zijn zin en het werd een ander. Die kwak houden we dus nog tegoed.
Er ging een ijsvogel in een meidoorn in winterse entourage naar Wausau, waar het doek in september jl. een plaats kreeg in de expositie. Dit doek zal wel terugkomen omdat het al was verkocht toen het nog op de schildersezel stond.

Elwin komt graag en regelmatig naar Schouwen-Duiveland en Goeree-Overflakkee. Op zoek naar patrijzen voor een serie schilderingen van akkervogels in een passend decor was hij er nog onlangs. Naar die patrijzen zocht hij tevergeefs, maar de tocht leverde wel andere karakteristieke Van der Kolk-akkervogelschilderingen op.

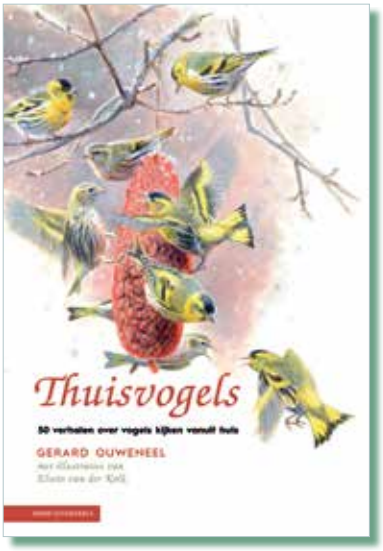

Tekst en foto's Gert-Jan Buth

VOL GAS MET NIEUWE RECREATIEPLANNEN OP SCHOUWEN-DUIVELAND

Grote hotels en appartementengebouwen, met fraaie naar de natuur verwijzende namen, worden momenteel in het Schouwse duingebied gebouwd.

Vooral in de Schouwse Westhoek, maar ook in de polders tussen Brouwershaven en Zonnemaire heeft de gemeente groen licht gegeven of gaat zij dat nog doen aan nieuwe, omvangrijke recreatieprojecten. Dit, terwijl vele bewoners vinden dat de grens voor verdere recreatieve ontwikkelingen bereikt is.

Vooral de laatste twee jaar merken we de gevolgen van de toenemende aantallen toeristen op ons eiland. Zo staan er onder andere elke vrijdag files bij Zierikzee, en in de kernen van Burgh-Haamstede, Renesse en Scharendijke is er dagelijks sprake van intensief verkeer en overvolle winkels. Deze sterke groei gaat ten koste van de natuur en het Schouwse landschap. Onze vereniging probeert deze ontwikkelingen enigszins bij te sturen en volgt een aantal nieuwe bouwprojecten kritisch middels ingediende zienswijzen en bezwaarschriften. Hierna volgt een beperkt overzicht van enkele lopende en komende projecten.

Projecten in de Westhoek

Terwijl er elders in Nederland na de uitspraak van de Raad van State in 2019 over de stikstofcrisis allerlei bouwprojecten voorlopig niet uitgevoerd mogen worden, worden er de laatste jaren, vreemd genoeg, meer dan ooit omvangrijke recreatieve bouwprojecten in de Westhoek wel uitgevoerd. Op meerdere locaties zijn recent grote hotels en appartementencomplexen gebouwd of zijn er nog in uitvoering. Klassieke campings worden omgevormd tot omvangrijke huisjesparken, waarbij het in sommige gevallen een villapark met honderden huizen betreft. De gevolgen van deze omvangrijke bouwprojecten betekenen niet alleen een sterke verstening van de Kop van Schouwen, maar ook dat er hier in toenemende mate jaarrond grote aantallen toeristen verblijven. De oude situatie dat het negen maanden per jaar rustig en stil was in de duinen, op het strand en op de plattelandswegen op het eiland verdwijnt in toenemende mate.

Onze vereniging heeft niet de mogelijkheid om alle bouwplannen en in uitvoering zijnde projecten kritisch te volgen. Noodgedwongen reageren we op slechts enkele actuele projecten, in samenwerking met de Stichting Duinbehoud.

We constateren regelmatig dat in deze 'explosieve' bouwperiode sommige recreatieondernemers bij de uitvoering van herinrichtingsprojecten op hun terrein geen rekening meer houden met het aangrenzende Natura 2000-duingebied.

De gemeente let in deze gevallen ook niet meer op de bepalingen die de Wet natuurbescherming voor dit gebied voorschrijft. Wanneer ondernemers zien dat je rustig zonder een procedure voor een omgevingsvergunning het beschermde duingebied kan aantasten zonder repercussies van een overheid, ontstaat snel een wildwest-situatie die van kwaad tot erger wordt. We hebben daarom, samen met Duinbehoud, in twee van dergelijke gevallen bezwaar aangetekend.

Camping De Duinhoeve

Dit omvangrijke vakantiepark is eind 2019 begonnen, zonder aanlegvergunning en vergunningen in het kader van de Wet natuurbescherming, de Waterwet en de Ontgrondingenwet, met de omvorming van een klassiek kampeergedeelte van het terrein in een luxe bungalowpark, genaamd Villapark Duinrijk, waarin 66 huizen gepland zijn. Voor de aanleg van hoogteverschillen in dit terrein heeft de ondernemer op eigen initiatief een omvangrijke zandwinput van zo'n 4100 m2 in het aangrenzende Natura 2000-gebied uitgegraven, nabij de Maireweg.

Naderhand zouden er ook huisjes rond dit illegaal aangelegde duinmeer geplaatst gaan worden.

Onze vereniging heeft deze illegale ontwikkelingen in februari 2020, samen met Duinbehoud, bij de gemeente Schouwen-Duiveland aanhangig gemaakt en verzocht ervoor te zorgen dat ter plaatse de oorspronkelijke situatie weer zo snel mogelijk hersteld zou worden. Het college van burgemeester en wethouders gaf ons in april 2020 te kennen dat ze niets van deze ontwikkelingen af wist, maar dat het er de ondernemer inmiddels op gewezen had dat als hij alsnog een aanlegvergunning zou afvragen het college achteraf dit illegaal uitgevoerde project zou legitimeren.
Tot onze verbazing volgde inderdaad een openbare procedure voor een aanlegvergunning. Hiertegen hebben wij begin juni 2020 bij het college een bezwaarschrift ingediend. Voor dit bezwaarschrift heeft de onafhankelijke bezwaarcommissie van de gemeente op 27 juli 2020 een hoorzitting gehouden.

"Toch legde het college, zeer ongebruikelijk, dit advies naast zich neer en volhardde in het verlenen van een omgevingsvergunning"

Het naderhand geformuleerde advies van deze commissie hield in dat de bezwaren van onze verenigingen geheel terecht waren en het college werd geadviseerd deze omgevingsvergunning niet te verlenen. Toch legde het college, zeer ongebruikelijk, dit advies naast zich neer en volhardde in het verlenen van een omgevingsvergunning. Tegen dit besluit van april 2021 hebben wij in mei beroep aangetekend bij de Rechtbank Zeeland – West-Brabant. We zijn nu in afwachting van de zitting van de Rechtbank over deze zaak.

Aan de Maireweg, bij camping De Duinhoeve, is in het Natura 2000-gebied illegaal een omvangrijke zandwinput gegraven voor de ontwikkeling van een vakantiehuizenpark.

Camping Julianahoeve

Ook op deze grote camping zijn meerdere inrichtingsmaatregelen illegaal uitgevoerd. Onder andere zijn er stacaravans en vakantiewoningen met twee verdiepingen tot pal tegen het aangrenzende Natura 2000-gebied geplaatst. Dit, terwijl er normaliter een tien meter brede, aaneengesloten randbeplanting op een dergelijke camping aanwezig moet zijn.

In 2019 en 2020 hebben wij de gemeente hierop herhaaldelijk gewezen en verzocht de oorspronkelijke situatie conform de wettelijke voorschriften te herstellen. Ook in dit geval weigerde het college deze reguliere bepalingen uit te voeren. In plaats daarvan kwam het dit bedrijf ter wille door achteraf, vanaf zomer 2021, een procedure te starten voor een nieuw bestemmingsplan waarin deze illegale situatie even gelegaliseerd zal worden. In dit ontwerpbestemmingsplan is onder andere opgenomen dat de illegale vakantiehuizen en caravans in de randzone mogen blijven staan, omdat de verplichte afschermende 10 meter brede randbeplanting buiten de camping in het aangrenzende beschermde Natura 2000-gebied aangeplant mag worden.

In onze zienswijze tegen dit ontwerpbestemmingsplan hebben wij onder andere aangegeven dat een voor een camping noodzakelijke 10 meter brede randbeplanting nooit buiten een camping in het aangrenzend Natura 2000-gebied aangeplant mag worden. Dit is in strijd met zowel de provinciale planologische voorschriften betreffende het Natuurnetwerk Zeeland als met de Wet natuurbescherming. Indien deze truc van het college algemeen goed zou worden, dan zouden vele andere vakantieparken in de Westhoek graag ook zo het aantal recreatieve standplaatsen willen vergroten, ten koste van de oppervlakte Natura 2000-gebied.
Het college heeft deze zaak nog in behandeling. Indien het door gaat met het vaststellen van dit nieuwe bestemmingsplan zullen we waarschijnlijk ook voor dit geval beroep gaan aantekenen.

Nieuwe ontwikkelingslocaties

Voor het bijsturen van planologische besluiten maken we niet alleen gebruik van zienswijzen en bezwaarschriften. Al vele jaren voert onze vereniging, meestal samen met andere natuurorganisaties, regelmatig overleg met overheden en ondernemers over toekomstige beleidsplannen en projecten. Zo waren we in 2017 intensief betrokken bij de opstelling van het landelijke Kustpact en de naderhand vastgestelde Zeeuwse Kustvisie. Daarin is vastgelegd dat de Zeeuwse kust nagenoeg vol is en dat er de komende jaren nog maar enkele nieuwe recreatieparken aangelegd mogen worden.

In een situatie van `geven en nemen' hebben we toen met de zogenaamde pijplijnprojecten ingestemd. Hiervoor zijn voor Schouwen nog twee omvangrijke locaties aan de orde, namelijk het resterende open gebied bij de Rampweg en het open gebied tussen rijksweg N57 naar de Brouwersdam en Scharendijke (projectgebied Boterhoek). Momenteel zijn we, samen met andere organisaties, betrokken bij de planuitwerking voor het gebied bij de Rampweg.

Projecten in de polders ten noorden van Zonnemaire

In breder verband beschouwd wordt Schouwen-Duiveland, naast het uitgestrekte duingebied, gekenmerkt door een open, grootschalig en rechtlijnig verkaveld polderlandschap. In vergelijking met het agrarische landschapsbeeld van andere delen van Zeeland is op ons eiland grotendeels sprake van weinig landschappelijke variatie. Dit, doordat hier relatief weinig polderdijken, oude kreekresten of andere landschappelijke elementen aanwezig zijn. Echter, het middengebied van Schouwen-Duiveland en in het bijzonder het gebied tussen Brouwershaven, Zonnemaire en de werkhaven Bommenede, vormt hierop een uitzondering. Hier is wel sprake van een landschappelijk gevarieerd gebied met een hoge belevingswaarde. Het landschap wordt hier bepaald door polderdijken, kreekresten, fraai gelegen historische boerderijen, een nog grotendeels niet verstoord agrarisch gebied en de nabijheid van de Grevelingen met een landschappelijk en natuurlijk sterk afwisselende oeverzone tussen Brouwershaven en de Plaat van Bommenede.

Dit Schouwse deelgebied wordt door deze landschappelijke variatie tevens gekenmerkt door een hoge biodiversiteit, zowel wat betreft verscheidene lage vegetatietypen, struwelen en bomen, als meerdere soortgroepen vogels en kleine zoogdieren. Ook klassieke natuurwaarden als rust, stilte, duisternis en ongestoorde vergezichten scoren hier nog hoog. In het direct aangrenzende deel van de Grevelingen liggen de eilanden Dwars in de Weg en Stampersplaat, omringd door ondiep-waterzones. De vogelfunctie van dit deel van de Grevelingen, zijnde een Natura 2000-gebied, is van groot belang.

De cultuurhistorische waarde van het onderhavige poldergebied is bijzonder. Sporen van de inpolderingsgeschiedenis zijn hier nog duidelijk herkenbaar aanwezig. Het nu nog gave landschap is in historisch opzicht goed `leesbaar'. Er is daarom ook sprake van een groot educatief belang aangaande Zeeuwse landschapshistorie. Dit fraaie poldergebied wordt gekoesterd door zowel plaatselijke als vele andere bewoners van onze gemeente en door vele recreanten die elders op het eiland verblijven. Er wordt hier veel gefietst en gewandeld.

Dit gebied vormt dan ook in zijn huidige hoedanigheid één van de `parels' van het recreatieve product Schouwen-Duiveland. De hiervoor geschetste waarden van dit gebied zijn uiterst kwetsbaar voor omvangrijke verblijfsrecreatieve ontwikkelingen. Helaas staan we hier aan de vooravond van dergelijke ontwikkelingen, ondersteund door het college. Ongeveer 30 jaar geleden werden hier bij drie grote boerderijen vier minicampings aangelegd. In de loop van de jaren is de omvang van deze campings sterk toegenomen. Ongeveer 20 jaar geleden werden er bij twee boerderijen tevens grote zogenaamde landschapscampings ontwikkeld. In 2020 waren op deze boerderijcampings bij elkaar in totaal 171 kampeerstandplaatsen aanwezig. De afstand tussen deze drie boerderijen, gelegen aan de Rietdijk en de Kijkuitsedijk, betreft een aantal honderden meters. In deze omgeving is dus sprake van één omvangrijk, samenhangend verblijfsrecreatief complex.

"Dit totale aantal standplaatsen heeft dus niets meer te maken met landelijk kamperen op een kleinschalige camping bij de boer. Het betreft hier nu reeds een omvang die vergelijkbaar is met die van grote recreatieparken zoals die in de Westhoek aanwezig zijn. Wij vinden dat de grens van verblijfsrecreatie in dit kwetsbare poldergebied maximaal bereikt is."

Vreemd genoeg (zie hierna) heeft het college er in 2020 mee ingestemd dat er hier nog eens 24 recreatieve standplaatsen bij zouden komen, hetgeen dit jaar ook gerealiseerd is. Thans zijn hier 195 standplaatsen aanwezig, waaronder vier nieuwe, jaarrond in gebruik zijnde recreatiehuizen. Dit totale aantal standplaatsen heeft dus niets meer te maken met landelijk kamperen op een kleinschalige camping bij de boer. Het betreft hier nu reeds een omvang die vergelijkbaar is met die van grote recreatieparken zoals die in de Westhoek aanwezig zijn. Wij vinden dat de grens van verblijfsrecreatie in dit kwetsbare poldergebied maximaal bereikt is.

Een gedeelte van een oude kreek bij de Kijkuitsedijk. De landschapshistorie van dit poldergebied is waardevol en kwetsbaar.

Het college heeft in 2020 ook toestemming verleend voor de bouw van 17 vakantiehuizen bij de camping 'Oud Bommenede' aan de Kijkuitsedijk. Tegen dit besluit heeft onze vereniging beroep aangetekend bij de Raad van State. De zitting hiervoor moet nog plaatsvinden. Momenteel staat het college op het punt om middels een nieuw bestemmingsplan ook in te stemmen met de bouw van 33 vakantiehuizen bij de camping 'Kijkuit' aan de Rietdijk. In het kader van het vooroverleg over dit huizenplan heeft de vereniging Stad en Lande samen met onze vereniging in een uitgebreide zienswijze, gericht aan het college, aangegeven dat wij tegen dit huizenproject zijn. Indien dit conceptbestemmingsplan ter visie gelegd wordt zullen wij hiertegen bezwaar aantekenen.

Uit oogpunt van verkeersveiligheid op de smalle landweg op de Kijkuitsedijk is een verdere uitbreiding van verblijfsrecreatie in dit gebied uitgesloten.

Naast de sterke aantasting van de hiervoor geschetste waarden van dit gebied door deze huizenprojecten, werpt ook de verkeerskundige situatie ter plaatse een blokkade op tegen de uitvoer van deze projecten. In dit gebied zijn alleen twee smalle landwegen uit de jaren vijftig van de vorige eeuw aanwezig, gelegen op de Kijkuitsedijk en de Rietdijk. Weggetjes van 3.15 meter breed. Hierop rijden dus grote landbouwmachines, vrachtwagens, vele auto's van toeristen, fietsers en wandelaars. Wandelaars en fietsers moeten voor passerende auto's en trekkers vluchten in smalle, vaak kapot gereden bermen. In 2020, nog voor de recente uitbreiding met 24 recreatieve standplaatsen, heeft het Waterschap Scheldestromen een verkeersonderzoek op deze twee dijkweggetjes uitgevoerd. De zeer duidelijke conclusie van dit onderzoek was dat hier de grenzen voor de verkeersveiligheid al in de huidige situatie bereikt zijn. Elke verdere recreatieve uitbreiding in dit gebied (hetgeen dus recent, na de uitvoering van dit verkeersonderzoek, al heeft plaatsgevonden) zou uit oogpunt van verkeersveiligheid onverantwoord zijn. Overigens, wat dit veiligheidspunt betreft is de beleidsvoering van het college de laatste jaren onnavolgbaar en inconsequent. Zo speelde in 2017 ook al een plan voor, toen 50, vakantiehuizen bij de camping 'Kijkuit'. Voor dat plan heeft het college in april 2018 het besluit genomen dat het toch niet mocht doorgaan omdat, zo stelde het, wij van mening zijn dat de verkeersveiligheid te veel in gevaar zal worden gebracht. Dat was natuurlijk een wijs en logisch besluit. Vreemd genoeg mochten naderhand in dit gebied, haaks op het collegebesluit van 2018, toch weer 24 extra standplaatsen gerealiseerd worden en mogen er hier ook nog eens 17, plus mogelijk 33, vakantiehuizen gebouwd gaan worden.

Wij vrezen dat als hier nu de 'sprong' naar grote vakantieparken met tientallen vakantiehuizen erbij gemaakt wordt, dit binnen enkele jaren de opmaat zal vormen naar veel grotere recreatieprojecten op deze nu nog bijzondere locatie langs de Grevelingen. De huidige 'stormachtige' ontwikkelingen van grote recreatieve bouwprojecten langs het Veerse Meer vormen hiervoor een beklemmend voorland.

Uitzonderlijke oorkwal

Ko Katsman, lid van NLGO, deed een bijzondere waarneming. Tijdens een fietstochtje over de Brouwersdam zag hij in de Grevelingen bij Scharendijke een oorkwal. Normaal heeft deze vier 'oortjes' ofwel gonaden, maar deze had er zes!

Oorkwal, *Aurelia aurita* | Foto Ko Katsman

De kwal maakte deel uit van een groep van wel zestig exemplaren en: allemaal met zes gonaden. Een heel speciale vondst dus, die hem zelfs aan een Zeeuws knoopje deed denken.

0 uur, start registratie

20 uur

92 uur

154 uur

164 uur - A

164 uur - B

164 uur - C

In Sterna #1 van dit jaar zagen we het ontstaan van de poliep van een oorkwal op microformaat op een serie prachtfoto's van Ad Aleman. Deze opeenvolgende fasen drukken we hierbij nogmaals af. Foto's Ad Aleman.

Kenniscentrum Zandwallen van start

Servaas van de Horst, namens Kenniscentrum Zandwallen | Foto's Jan Baks

Ouddorp, dat is zon, zee, strand. En zandwallen, achtentachtig kilometer zandwallen. Want ja, er zijn wel meer kustplaatsen in Nederland met fraaie stranden, een interessant duingebied en weidse polders waar je blik kan verdwalen, maar er is er slechts één met schurvelingen, zandwallen, haogtes. Letterlijk nergens ter wereld liggen er zo veel en zo fraai als op de kop van Goeree.

Noordzijde zandwal met eikvaren

Ouddorp lag op een kale strandvlakte. Om de wind een beetje buiten te houden en het vee binnen, groeven de boeren vanaf de middeleeuwen een aarden wal om hun akkers en graslanden, vaak anderhalve meter hoog en met aan weerszijden een greppel: schurvelingen. Veel later, vanaf 1850, begonnen de boeren met het uitmijnen van hun akkers om dichter bij het grondwater te komen. De afgegraven grond werd vaak op de schurvelingen gestort. Deze zandwallen waren daardoor aanzienlijk breder en hoger dan de walletjes uit de middeleeuwen, met de landjes ertussen een halve tot hele meter lager.

Schurveling, achter een zandwal (Kelderweg)

Groene specht

Teunis Aleman met medewerkers, bloemenoogst (Dille) in het zandwallengebied

De zandwallen met de uitgemijnde akkers zorgen voor een gevarieerd, spannend en intiem landschap. Zandwallen verdelen een kaal en hard landschap in beschermde en 'gezellige' kavels van verschillende vormen en afmetingen. De afwisseling van planten en dieren is groot. Bij iedere bocht kun je oog in oog komen te staan met een ree of een groene specht. Een uniek landschap! Tot zover het goede nieuws. Het minder goede nieuws is dat de zandwallen onder druk staan. Naar schatting veertig procent van alle zandwallen wordt niet beschermd in een bestemmingsplan.

Doorkijkje: het beroemde Mannenpad tussen de zandwallen. Foto Jan Baks

En zelfs al staat een zandwal in het bestemmingsplan, dan nog heeft een kraanmachinist maar een uurtje nodig om een eeuwenoude zandwal met de grond gelijk te maken. Iets dat heel geregeld gebeurt in Ouddorp. En de gemeente....?
Laten we zeggen dat de aandacht van het bestuur sinds de fusie in 2013 wat is verflauwd. Waar je in de gemeente Goedereede nog geen spijker in een zandwal mocht slaan, is onder de vlag van gemeente Goeree-Overflakkee een liberalere wind gaan waaien. Natuur- en Landschapsbescherming Goeree-Overflakkee is 42 jaar geleden mede opgericht om de aantasting van het zandwallenlandschap tegen te gaan. En waar de vereniging voor veel belangrijke activiteiten een werkgroep heeft opgericht (terreinbeheer, planten, vogels, vlinders, strand & zee, planologie), was dat nog niet het geval voor de zandwallen.
Januari 2022 gaat het Kenniscentrum Zandwallen van start. Het Kenniscentrum is een onderdeel van NLGO, maar wil in de naamgeving duidelijk maken dat hier vooral kennis te halen valt. Het eerste product dat het Kenniscentrum oplevert is een folder die in januari huis-aan-huis verspreid wordt in Ouddorp.

De folder is samen met de gemeente gemaakt en wordt gepresenteerd tijdens een bijeenkomst met onder andere wethouder Markwat, de recreatieondernemers (héél veel zandwallen liggen op campings), agrariërs en ons natuurbeschermers. Op deze bijeenkomst gaan ook de zandwallensites van NLGO en gemeente live (zoek de aanzienlijke verschillen!) en is er de première van een dronevideo die in opdracht van de gemeente speciaal over de wallen is gemaakt. Ja, de gemeente laat de laatste tijd haar goede wil zien! Want ook beleidsmatig is er nu aandacht voor de zandwallen.

Het Kenniscentrum zal het aanspreekpunt zijn voor grondeigenaren die een zandwal op hun grond hebben en bijvoorbeeld advies nodig hebben over onderhoud. Het zal de gemeente, gevraagd en ongevraagd, adviseren over bescherming en verbetering van het zandwallenlandschap, maar bovenal wil het Kenniscentrum voorlichten en enthousiasmeren. Immers: niets zo mooi en bijzonder als de zandwallen van Ouddorp!

"Het minder goede nieuws is dat de zandwallen onder druk staan. Naar schatting veertig procent van alle zandwallen wordt niet beschermd in een bestemmingsplan."

Zandwal in akkergebied langs de Koolweg

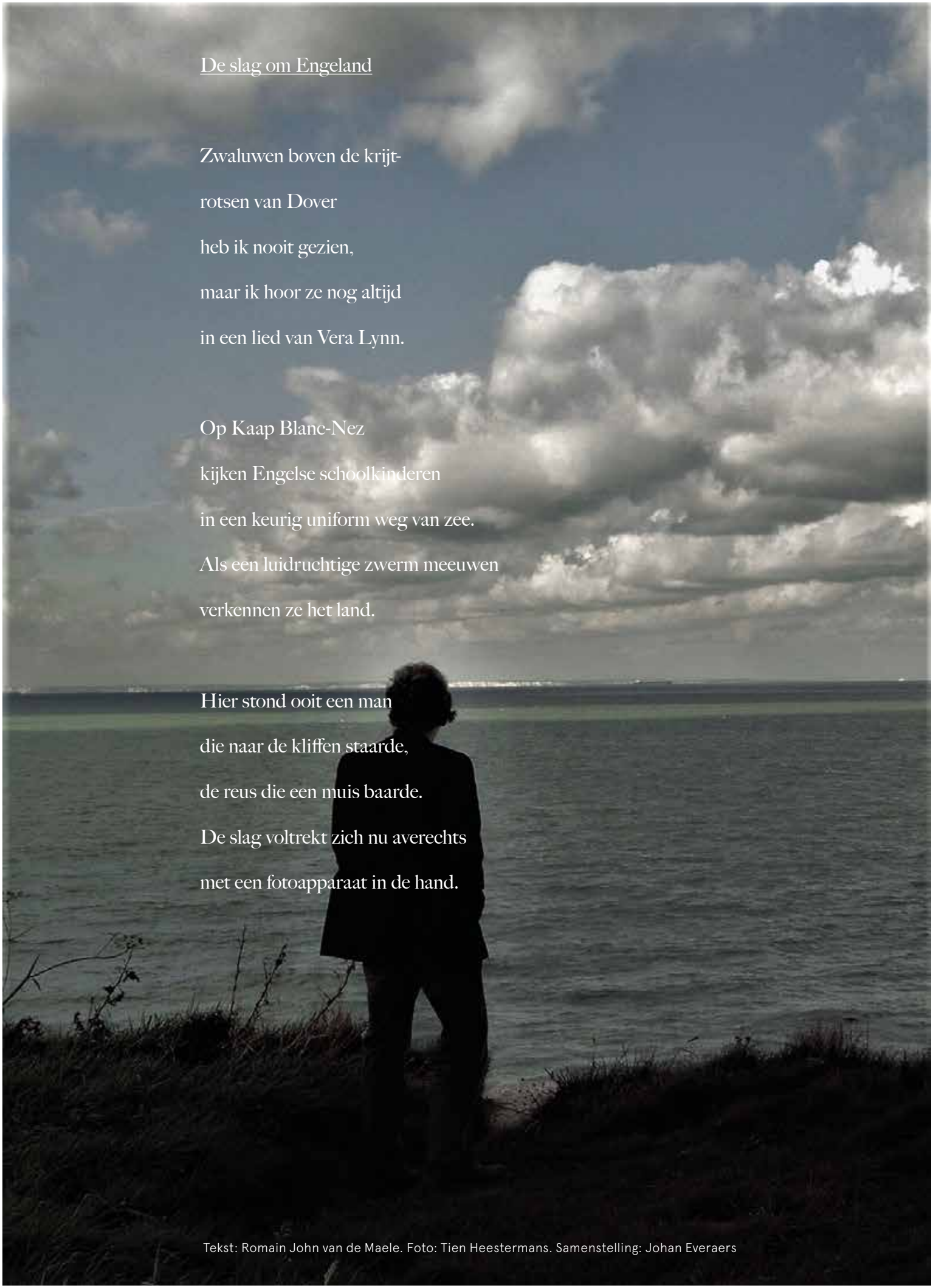

De slag om Engeland

Zwaluwen boven de krijt-
rotsen van Dover
heb ik nooit gezien,
maar ik hoor ze nog altijd
in een lied van Vera Lynn.

Op Kaap Blanc-Nez
kijken Engelse schoolkinderen
in een keurig uniform weg van zee.
Als een luidruchtige zwerm meeuwen
verkennen ze het land.

Hier stond ooit een man
die naar de kliffen staarde,
de reus die een muis baarde.
De slag voltrekt zich nu averechts
met een fotoapparaat in de hand.

Tekst: Romain John van de Maele. Foto: Tien Heestermans. Samenstelling: Johan Everaers

DE VERKADEALBUMS 'WAAR WIJ WONEN' EN 'ONZE GROOTE RIVIEREN'

Voor velen van ons zijn de albums 'Waar wij wonen' en 'Onze groote rivieren' een kostbaar bezit waarvan de grote platen een blijvende indruk maken. De albums geven eigenlijk een mooie aardrijkskundige beschrijving van Nederland. Wel was de tekst voor het grote publiek vrij moeilijk. Verkade koos later dan ook voor kleine plaatjes en populairder onderwerpen, zoals dieren en vogels in Artis. In dit artikel geven we beschrijvingen bij de platen van Westenschouwen en het Hollandsch Diep.

Frans Beekman en Gerard Ouweneel

Thijsse en de Verkadealbums

Vanaf 1906 kwamen bij de Verkade Fabrieken in Zaandam 35 plaatjesalbums uit. Die plaatjes spaarde de jeugd bij de verpakte koekjes en beschuit. De fabriek had zelfs een grote ruilafdeling. De albums onderscheidden zich van de concurrenten Het Klaverblad, Hille en Droste door de hoge kwaliteit van de afbeeldingen en door de plezierige schrijfstijl van Jac.P. Thijsse (1865-1945). Thijsse publiceerde al sinds 1894, onder andere in het bekende tijdschrift De Levende Natuur. Het legde de Amsterdamse onderwijzer geen windeieren. Al in 1902 verhuisde hij naar Bloemendaal en woonde in een villa.

Na zijn eredoctoraat in 1922 werd Dr. Jac.P. Thijsse leraar biologie op het Kennemer Lyceum in zijn woonplaats. In totaal schreef hij 20 Verkadealbums. Na de regionale Verkadealbums Langs de Zuiderzee (1914), De Vecht (1915), Friesland (1918) en Texel (1927) schreef Thijsse voor een volgende generatie Nederlanders de albums Waar wij wonen (1937) en Onze groote rivieren (1938), geïllustreerd met grote aquarellen van 21 bij 18 cm door Jan Voerman Jr. (1890-1976). Van elk van de laatste twee albums werden meer dan 100.000 exemplaren verkocht.

Jan Voerman Junior

Zijn leven lang signeerde Voerman zijn kunstwerken met 'Junior', ter onderscheid van zijn vader Jan Voerman Senior, de bekende IJsselschilder die met zijn gezin in Hattem woonde. Daar is nu het mooie Voermanmuseum. De band met de Verkadealbums kwam tot stand door de grootvader van moederskant, Ericus Verkade, directeur van de gelijknamige fabriek van koekproducten. Hij vroeg zijn schoonzoon Jan Voerman Sr. mee te werken aan de illustraties in natuuralbums. Deze zag er niet veel in en schoof de vraag door naar zijn zoon Jan, die toen pas 15 jaar oud was. Jan Voerman Jr. begon met het maken van de aquarellen voor het album Lente (1906). Hij onderhield contact met Jac.P. Thijsse over de plaatjes van planten, vogels, stadsgezichten en landschappen. In die tijd waren er nog geen kleurenfoto's! Tussen 1906 en 1940 maakte Jan Voerman Jr. samen met andere kunstenaars zeer veel plaatjes voor 25 Verkadealbums, alleen in WBlonde duinen (1910) en Zeewateraquarium en terrarium (1930) staan ze niet. In de kunstwereld keek men wat neer op Voerman als 'illustrator'.
Van het publiek kreeg hij overwaardering, van kunsthistorische zijde juist onderwaardering.
Na 1970 kwam Jan Voerman Jr. weer in de belangstelling bij de toen opkomende milieubeweging en de natuurbescherming.

Landschappen van Nederland

In Waar wij wonen vertelt Thijsse vooral over de natuurlandschappen van geheel Nederland. Hij behandelt zo de landschappen van rivierklei, zeeklei, veen, duinen, zand en krijt/löss. De variatie aan grondsoorten als basis dus van de verscheidenheid aan landschappen. Hij vermeldt al wandelend of fietsend veel persoonlijke herinneringen en neemt de lezer als het ware aan de hand. Ook kiest hij goede voorbeelden. Thijsse is hier de echte leraar. Hij was niet volledig, want we missen de zeeklei van Friesland en Groningen, de agrarische veenlandschappen, heideontginningen en droogmakerijen.

Belangrijk is zijn benadering vanuit de natuur én vanuit de mens, want Nederland heeft voornamelijk cultuurlandschappen die door beide zijn gevormd.
Wil men 'landschapsschoon' behouden dan moet men er meer van weten: kennis als basis van bescherming! Dat leidde bij Thijsse tot een oproep om de Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland te steunen.

In 'Onze groote rivieren' behandelt Jac.P. Thijsse de landschappen van Zuid-Nederland met aandacht voor de steden Maastricht, Dordrecht, Rotterdam, Brielle, Zierikzee en Veere. Een grote kaart (schaal 1:600.000) laat dit gebied zien. Er is veel aandacht voor riviermonden, zeegaten en duinen. De laatste iconische plaat in dit album betreft De Beer met duinen, slikken en Brielle aan de horizon. Het is mogelijk dat Thijsse ook heeft nagedacht over een album Noord-Nederland met verandering van Zuiderzee in IJsselmeer, Waddenzee en Waddeneilanden.
De albums 'Waar wij wonen' en 'Onze groote rivieren' geven de kenners van natuur en landschap een nogal nostalgisch beeld van Nederland van ruim 80 jaar geleden, nu vaak een streefbeeld bij recent natuurherstel. Wij zijn Thijsse zeer erkentelijk.

De smalle Zuidduinen bij Westenschouwen

Deze plaat uit 'Waar wij wonen' heet 'Duindoorns en vlieren'. Bladerend door dit prachtige Verkadealbum valt mij vooral de mooie zeereep op met de grijsgroene duindoornstruiken met hier en daar een bloeiende vlier. In de tekst noemt Jac.P. Thijsse het 'de morgenzon-duinhelling op Westerschouwen'. Officieel heet het Westenschouwen, een foutje dat veel wordt gemaakt. Als je de plaat wat beter bekijkt en er de topografische kaart bij pakt, is het niet moeilijk de juiste plaats te vinden.

De schilder Jan Voerman Jr. stond op het smalle duin aan het eind van de Kampweg waar de dijk begint van de Westenschouwense Inlaag. Het duin bestaat er slechts uit één smalle zeereep van 200 meter. Aan de zeekant links stuift vers zand naar binnen, ook onder de struiken. Zowel duindoorn als vlier zijn hier door de vogels, die met hun uitwerpselen de onverteerde zaden achterlieten, gebracht. Vooral de duindoorn beschermt het duin goed, want ook mensen lopen niet door de stekelige struiken. De vlieren dragen hun witte schermvormige bloemen en het is dus de maand mei.

De omslagen van 'Waar wij wonen' (1937) en 'Onze groote rivieren' (1938). Beide zijn een ontwerp van Cornelis Rol.

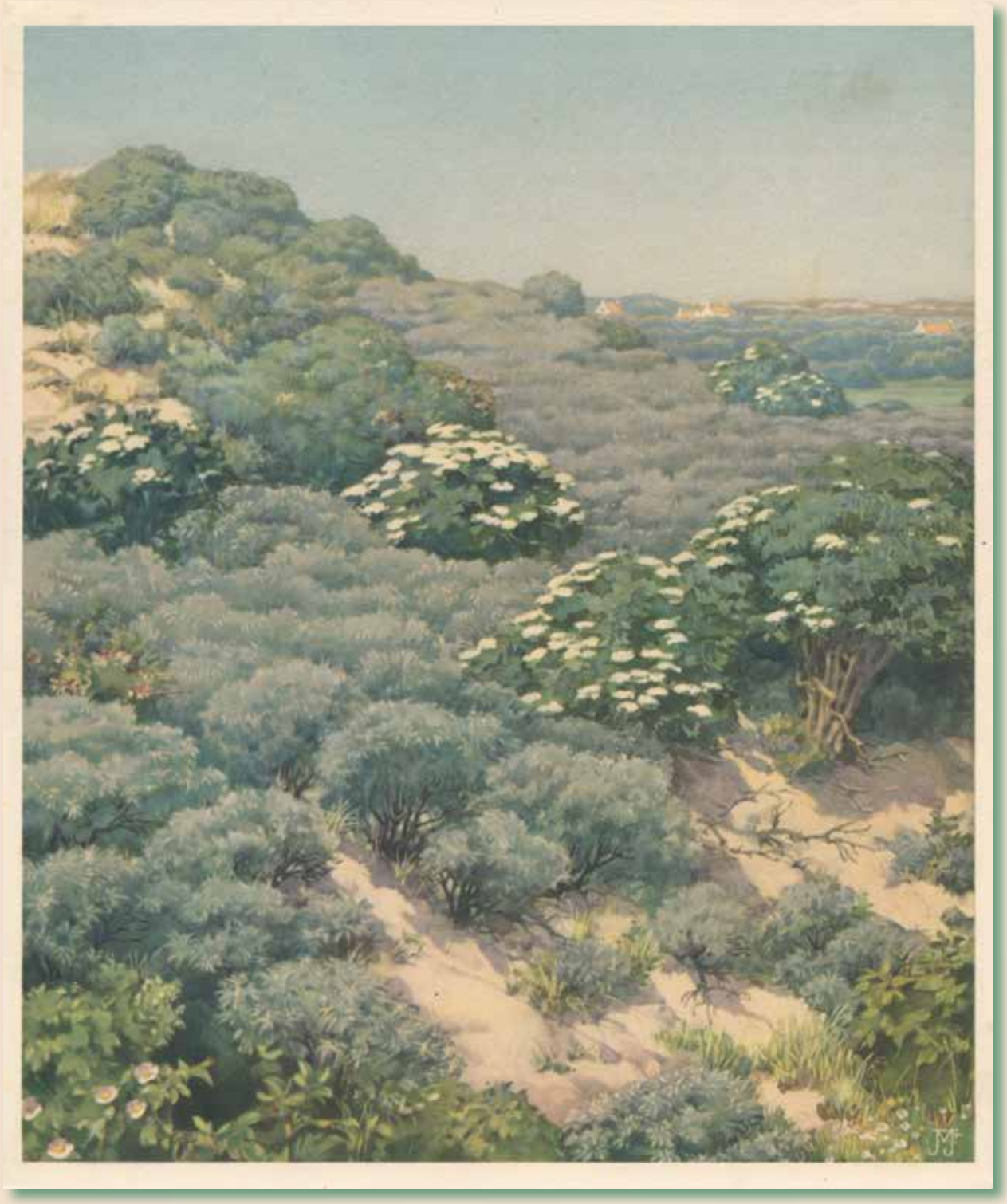

In de linkerhoek staat bloeiende hondsroos. Thijsse moet dit landschap zelf gezien hebben, want hij schrijft: "Op Goedereede en op Schouwen kun je onder bloeiende rozen liggen uit te kijken over de zee". Met dit laatste is hier de monding van de Oosterschelde bedoeld. Wanneer vlierstruiken ouder worden, takelen ze langzaam af en worden een soort skeletten. Gelet op de schaduw van de struiken en de noordwest-zuidoostligging van de Zuidduinen, denk ik overigens eerder aan de middag- dan aan de morgenzon.

Ook in het landschap achter de zeereep is het nodige te herkennen. Op de voorgrond weilandjes met elzenhagen in de Burgh- en Westlandpolder. Er zijn drie gebouwen geschilderd met witte gevels en rode daken.

Het middelste is boerderij Duinoord van familie Boot aan de Steenweg, nu uitgegroeid tot een grote camping. Links staat mogelijk het zomerhuis De Zeedraak van prof. Hudig, gebouwd in 1922 en afgebroken in 1943. Het huisje rechts ligt waarschijnlijk aan de Kampweg. Dit Kamphuys werd in 1937 verbouwd en overleefde de oorlog wel. Aan de horizon zien we de binnenduinrand waar nu de Boswachterij Westerschouwen begint (hier wel met een r!).

De plaat 'Duindoorns en vlieren' bij Westenschouwen toont een landschap dat Jac.P. Thijsse 'een merkwaardig complex van natuur en cultuur' placht te noemen. Die combinatie vond hij terecht typisch voor het 'Hollandsch landschapsschoon'.

Het Hollandsch Diep in de winter

Van de aquarellen die de Thijsse- annex Verkadealbums 'Waar wij wonen' en 'Onze groote rivieren' mede zo dierbaar maken, spreekt Jan Voerman Juniors `Hollandsch Diep in den winter' mij het meest aan. Destijds al woelde deze plaat van het ruimtelijke rivierlandschap mijn jeugdig gemoed zodanig dat ik straatvriendjes overhaalde tijdens een herfstvakantie vanuit Rotterdam naar de Moerdijk te fietsen om daar het Hollandsch Diep met de door Voerman geschilderde watervogels te zien. De pelgrimage vond eind jaren veertig plaats, nog voor ik begon met het bijhouden van vogeldagboeken. Ik herinner mij dat wij wulpen zagen. De geest was uit de fles.

Pas in 1956 zou ik echt de oever van het Hollandsch Diep bereiken. Toen ging ik, eerst illegaal en later met permissie, de Ambachtsheerlijkheid Cromstrijen in en kon ik de uitgestrekte en kilometerslange buitendijkse gronden van de Hoogezandsche Gorzen gaan exploreren. Ik ervaar het als een voorrecht daar vaak en veel te hebben rondgedoold in de entourage zoals Voerman deze schilderde! Dus zonder Haringvlietbrug en Industriegebied Moerdijk en, later, zonder hoogspanningsleiding en windturbines. En mét het nog tot 1970 lopende tij.

Veel wijst erop dat Voerman ruwweg een kwarteeuw eerder ook vanaf de Hoogezandsche Gorzen het Hollandsch Diep aquarelleerde. De kunstenaar gaf zijn werkstuk een namiddagbelichting. De lichtinval en de blinker op het water links duiden op een laagstaand winterzonnetje, op weg naar de westelijke kim. Via de afgebeelde vogelsoorten en ijsafzettingen op het slijk benadrukt Voerman de winterse omstandigheden. Het is opkomend tij. Het licht op links duidt er ook op dat Voerman langs de noordoever stond en niet aan de Brabantse wal. De lage bosschage op rechts is een aanwijzing dat Voerman zijn Hollandsch Diep-impressie naar het westen schilderde. De bosschage moet de Hoogezandsche Eendenkooi zijn met de door kooiker Van Spanje laag gehouden bomen, opdat de begeerde eenden gerieflijk op zijn kooiplas konden invallen. Ver weg op links zijn de contouren van bebouwing inclusief een kerktorentje te zien. Deze duiden op het op de zuidoever gelegen Willemstad.

De situering van de eendenkooi geeft aan dat Voerman positie had gekozen aan het einde van de Korte Boomweg. Er lag daar een haventje voor de afvoer van landbouwproducten. Over de bekading van de havenmonding kon men zonder malheur van nattigheid en slik en vrij van de dichte tientallen meters brede en dichte oevervegetatie van riet en biezen droogvoets aan de waterlijn komen, hetgeen voor een met schildersmaterialen beladen kunstenaar wel zo aantrekkelijk is. Wij kunnen aannemen dat Voerman en zijn collega's al lang voor het verschijningsjaar 1938 van 'Onze groote rivieren' door het land trokken om te schilderen en te tekenen, dus reeds rond 1935.

De kunstenaar stoffeert zijn aquarel met grauwe ganzen, een middelste zaagbek en nonnetjes. Een eeuw geleden stonden in ons land grauwe ganzen te boek als trekvogels, zodat deze in de wintermaanden weinig te zien waren. Middelste zaagbek wél, toen en nu. Vermakelijk is dat het exemplaar op Voermans aquarel aan de achterzijde van de plaat de naam grote zaagbek opgeprikt krijgt. Thijsse had zijn Het Vogelboekje al een kwarteeuw eerder gepubliceerd, dus de grote Jac.P. zal echt wel het verschil tussen een grote en middelste zaagbek hebben gekend. Ergens in de redactionele pijplijn moet het dus met die zaagbeknamen zijn misgegaan. En die nonnetjes..? Ach, die zag ik zelden op de Hoogezandsche Gorzen. En al helemaal niet rustend op het slik. Maar dat doet niet af aan die schitterende Voerman-aquarel `Hollandsch Diep in den winter'.

De afbeelding hangt hier aan de muur. Dagelijks kijk ik er een paar maal naar en gaat er een virtuele buiging naar Jan Voerman Jr.

Raadpleeg voor meer informatie de website van Ed Buijsman: 'Een voorrecht om in te leven'. https://overlandschap.inzichten.nl/index.html

Biesbosch en Haringvliet

auteurs: Jacques van der Neut en Wilco van Wijk

W BOOKS

ISBN 9789462584525

pagina's: 160

prijs: € 24,95

Gerard Ouweneel

Zeshonderd jaar geleden vond de Sint Elizabethsvloed plaats, de overstromingsramp die op 18 november 1421 het aanzien van het noordelijk Deltagebied voor eeuwen veranderde. Die gedachtenis plus het succes van de 'nieuwe' Biesbosch, met als boegbeelden broedende zee- en visarenden, droegen ertoe bij dat binnen een jaar drie boeken over de Biesbosch-natuur verschenen. Dat waren een bijzonder geslaagde avifauna en, als tweede, een volumineus en rijk geïllustreerd standaardwerk over heden en verleden van het gebied. Het derde was een evenzeer goed van foto's voorziene uitgave die de natuur van het hele tracé Biesbosch – Hollands Diep – Haringvliet inclusief de Voordelta onder de loep neemt.

Dat laatste boek heeft als titel Biesbosch en Haringvliet. natuur van wereldklasse. Hierin krijgen onder andere de aan het Haringvliet grenzende terreinen langs de noordrand van Goeree-Overflakkee, alsmede de vandaaruit binnen zicht liggende Slijkplaat, Bliek en de Ventjagersplaten prominent aandacht. De auteurs, Wim van Wijk en Jacques van der Neut, kozen ervoor om in gesprek te gaan met bij deze terreinen direct betrokkenen. Met hen bezochten zij de bewuste gebieden. Hierdoor konden medewerkers van onder andere Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en Rijkswaterstaat direct hun verhaal doen over de Voordelta inclusief de Kwade Hoek, over de Scheelhoek, Westplaat en Menheerseplaat en over de in het Haringvliet liggende eilanden waaronder de archipel van de Ventjagersplaten.

In dit boek lezen wij weinig over het verleden maar des te meer over het heden en de toekomst van de Biesbosch en het Haringvliet. De Kier, het Droomfonds en vooral ook de wadvorming in de Voordelta komen volop aan bod. De samenstellers deden er goed aan een welgekozen reeks luchtfoto's in te brengen, platen die vanuit verrassende en doordachte invalshoeken gemaakt werden. Staatsbosbeheer-alleskunner Ronald in 't Veld neemt de lezer op zijn werkschip Zeearend mee naar de Ventjagersplaat, Slijkplaat en naar het Droomfondseiland Bliek in het Haringvliet.

Ik veronderstel niet de enige toeschouwer van Beleef de Lente 2021 te zijn geweest die de onderwerpkeuze van Bliek een van de meest geslaagde vond. Doordat de recorder zich steeds op een ander deel van het eiland richtte, konden wij achter de pc gezeten op excursie gaan en het gedoe van op Bliek broedende dwergsterns, visdieven, zwartkopmeeuwen en kluten op ons laten inwerken. Overigens was ook goed waar te nemen hoe in de loop van de zomer de vegetatie omhoogschoot. Willen er in de komende zomer opnieuw op Bliek kustbroedvogels komen broeden dan zal die vegetatie eraf moeten. Trouwens, de visarenden van de Biesbosch en de Friese zeearenden waren ook populaire hoofdrolspelers op de door velen bekeken Beleef de Lente-site. Alleen vervielen de activiteiten van het stel zeearenden helaas in de loop van de zomer tot een schimmenspel als gevolg van een welgericht poepschot dat de lens besmeurde. Voor 25 euro krijgt men een fraai boek in huis dat ons, indien nog nodig, grondig inprent dat de bewoners van Goeree-Overflakkee unieke natuur vlakbij huis hebben.

Het akkerboek

auteurs: Peter Verbeek, m.m.v. Udo Prins, Robert Ketelaar, Karl Eichhorn en Emiel Brouwer

Knnv Uitgeverij, zomer 2021

ISBN 9789050117593

pagina's: 288, hardcover

prijs: € 27,95

Jos Hendriks

In de zomer van 2021 heeft Knnv Uitgeverij 'Het akkerboek' het levenslicht laten zien. 'Het akkerboek' is het resultaat van een tienjarig onderzoek, met bijdragen van Kennisnetwerk OBN, Natuurmonumenten, Louis Bolk Instituut, B-Ware, Natuurbalans en Eichhorn Ecologie.

De landbouw en de akkervegetatie hebben een lange geschiedenis. De akkervegetatie (akkerkruiden) liftte vaak mee met de gewassen op het veld. Door schaalvergroting en mechanisatie is er een toenemende druk op de akkervegetatie. Steeds meer akkerkruiden staan op de rode lijst voor bedreigde plantensoorten. En met deze teloorgang verdwenen ook veel dieren zoals vogels, insecten en kleine zoogdieren die deze akkerkruiden nodig hebben om te overleven. Natuurbeheerders, wetenschappers en vooruitstrevende boeren willen deze ontwikkeling een halt toeroepen en zoeken naar nieuwe vormen van 'samengaan'. *Het akkerboek* wil deze zoektocht ondersteunen door een groot aantal (95) akkerkruiden te bespreken, waarbij gekeken wordt naar ontwikkeling, locatie, eisen aan de leefomgeving en dat alles ondersteund met foto's, achtergrondinformatie en enkele voorbeeldlocaties. Het boek is ingedeeld in twee delen: Deel 1. *Akker en akkerbeheer* en Deel 2. *Akkers en akkerkruiden*. Hoewel dit boek voornamelijk gaat over de akkerkruiden, is hoofdstuk 7 van Deel 1. gewijd aan de fauna.

In Deel 1. *Akkers en akkerbeheer* wordt uiteengezet hoe de akkerflora er uitzag en hoe en waardoor deze is verworden tot het huidige verschraalde landschap. Om tot herstel van de akkerflora te komen is kennis nodig over de eisen die de verschillende akkerkruiden stellen aan hun leefomgeving. Daartoe wordt een zestal akkertypen onderscheiden, gebaseerd op de doelstelling van de akker, de bodemsoort en de voedingstoestand. De indeling gaat van 0. *Productieakker zonder kruiden* (overmatig bemest) naar 5. *Schrale kruidenakker* (natuurinclusieve akker, lage productie). Uit de indeling blijkt dat er een variatie aan akkertypen bestaat.

Aan de hand van deze indeling wordt aangegeven waar op gelet moet worden bij het ontwikkelen en beheren van kruidenrijke akkers. Er worden praktische adviezen gegeven en om die te ondersteunen met praktijkervaringen zijn door het hele boek zogenaamde 'Veldinspiraties' opgenomen. Daadwerkelijke voorbeelden in de praktijk. De adviezen worden tevens wetenschappelijk onderbouwd (incl. bronliteratuur) met de benodigde basiskennis bodem- en teelteisen, kosten/batenafwegingen en vele handvatten voor beheer. Kortom een (teelt)technisch verhaal, waar vooral beheerders en landbouwers hun voordeel mee zullen kunnen doen. Zoals gezegd komt in hoofdstuk 7 de fauna nog in beeld: niet onbelangrijk. Het probleem van de intensievere landbouw wordt voor de fauna vooral gezien in het tekortschieten in ruimtelijke variatie: het bieden van een geschikte leefomgeving voor de diverse akkerfauna. Helaas beperkt het boek zich dan tot vogels en insecten. Maar b.v. ook hermelijnen, wezels en muizen hebben belang bij een gevarieerde akkervegetatie.

Deel 2. *Akkers en akkerkruiden* bestaat vooral uit de beschrijvingen van maar liefst 94 soorten akkerkruiden. Beschreven worden het voorkomen, de kenmerken, de gewenste bodem, de herkenning, ervaringen met (her) introductie en specifieke beheersaspecten. Uiteraard is ook dit deel op de eerste plaats interessant voor de beheerders en de landbouwers, maar door de herkenningsbeschrijvingen en de geplaatste foto's is het zeker ook interessant/leerzaam voor de geïnteresseerde plantenliefhebber. Al met al een waardevol 'stuk gereedschap' voor het bereiken van herstel van het akkerkruidenbestand op ons platteland.

Aanleg Brielsche Dam in 1949, gefotografeerd vanaf De Beer.

‘Houd de gedachte a

Gerard Ouweneel - Foto's: Frans Kooijmans

Met zijn in 2007 verschenen 'Een eersteklas landschap' deed Ed Buijsman De Beer herleven. Na een bewonderenswaardig historisch onderzoek beschreef hij in dit royaal gedocumenteerde en geïllustreerde boek de glorie en ondergang van het natuurmonument. Die liquidatie voltrok zich door toedoen van Rotterdam. Ten behoeve van haven- en industriegebieden werd de op de westpunt van Rozenburg gelegen De Beer in enkele jaren zonder pardon geruimd. Het krimpend contingent natuurliefhebbers met nog herinneringen aan De Beer, per definitie zeventigplussers, spreekt met weemoed over de unieke flora, avifauna en het landschap dat verloren ging.

Buijsman gaat door met zijn De Beer-publicaties, waarmee hij zijn credo ‘Houd de gedachte aan De Beer levend’ waarmaakt. Hij stelde een schitterende De Beer-website samen met ook verhalen van personen die er ooit ronddoolden. Voorts verzamelde hij foto’s, een collectie die inmiddels zo’n 2500 platen omvat. Uit die verzameling stelde Buijsman in 2019 een fotoverslag samen over De Beer van vóór 1940, een rapportage die hij de titel gaf De Beer in beeld, deel I. In die uitgave presenteerde hij een selectie foto’s, samen met topografische kaartjes van vóór 1940. Op die kaartjes gaf hij aan welk deel van De Beer de desbetreffende foto’s in beeld brengen. U kunt ervan verzekerd zijn dat er heel wat gepuzzel en communicatie tussen De Beer-veteranen aan te pas kwam eer de foto’s op de topo-kaartjes een positie hadden gekregen.

Na de Duitse overgave in 1945 stond De Beer vol met oorlogsmateriaal. Zomer 1946.

an De Beer levend’

Bij de geselecteerden zijn ook enkele waarop heengegane De Beer-onderzoekers als Niko en Luuk Tinbergen, Frans Kooijmans en Jan Joost ter Pelkwijk figureren, lieden die het voorrecht hadden in de eerste helft van de vorige eeuw op De Beer op excursie te gaan.

De Beer na 1945

Hun De Beer hield op te bestaan tijdens de Tweede Wereldoorlog. Toen verruïneerden door en/of namens de Duitse bezetters gebouwde fortificaties het gebied en vonden op Rozenburg inpolderingen en boerderijbouw plaats ten koste van het terreindelen van het natuurmonument. Mochten er nog mensen leven die herinneringen hebben aan deze De Beer dan bevinden deze zich in het leeftijdsechelon van de zeer, zeer sterken.
Ruim twee jaren waren nodig om de door de Duitsers achtergelaten mijnenvelden en fortificaties op te ruimen. De grootste bunkers en de op het strand gedeponeerde ‘rommelasperges’ bleven en werden pas opgeruimd toen vijftien jaar later de hele De Beer op de schop ging.
Een jaar voor De Beer weer ‘openging’, in de zomer van 1946, nam Frans Kooijmans er een kijkje. Dat deed hij, illegaal dus, vanaf de zuidkant.

> **In de korte periode dat De Beer na de ingrepen tijdens WO II nog heeft bestaan liep het natuurmonument nog verdere averij op door de aanleg en ingebruikname in 1950 van de Brielse Dam, welke de Brielse Maas degradeerde tot het Brielse Meer.**

Hij fotografeerde nog aanwezig oorlogsmateriaal en ook de zogenaamde Chinese Muur, een noord-zuid aangelegde dijk die het binnenduingebied moest beschermen tegen inkomende hoge stormvloeden. Deze nam dus voor de ten oosten van die `muur' gelegen terreindelen de milieudynamiek weg. Kooijmans en zijn makkers gingen in 1946 en de jaren nadien in een grondig veranderde De Beer op excursie. Uw schrijver kwam er voor het eerst in 1950 en heeft dus De Beer nooit live gekend.
In de korte periode dat De Beer na de ingrepen tijdens WO II nog heeft bestaan liep het natuurmonument nog verdere averij op door de aanleg en ingebruikname in 1950 van de Brielse Dam, welke de Brielse Maas degradeerde tot het Brielse Meer.
Najaar 1956 kwamen de eerste geruchten naar buiten over de plannen van Rotterdam, voornemens die het gemeentebestuur voortvarend en zonder oppositie kon realiseren, want twee jaar later gingen de spaden de grond in. Lees in 'Een eersteklas landschap' hoe het daarbij toeging.

Ed Buijsman heeft nu een tweede fotoverslag van en over De Beer samengesteld, een uitgave die de periode na 1945 in beeld brengt, wederom opgezet met inbreng van topokaartjes. Van deze productie is al een digitale versie te raadplegen, waarvoor verwezen naar De Beer in beeld (II) Een fotoverslag over het natuurmonument

De Beer voor de periode na 1945

Buijsman slaagt er nog steeds in tot dusver onbekend materiaal over de nu toch zestig jaar geleden opgeruimde De Beer te achterhalen.

Hoeveel ongeregistreerde en/of niet vertelde verhalen en beeldmateriaal zullen er nog zijn? Ongetwijfeld vele.
De auteur werd met eentje geconfronteerd na vertoning voor RTV-Rijnmond van de alleszins geslaagde De Beer-documentaire 'Onder zes meter zand'. In deze door Noëlle Ingeveldt gemaakte film komen natuurlijk het schitterende landschap en de ornithologische heerlijkheden van het natuurmonument aan bod. In die film vertel ik over strandvondsten die niet zelden tot hilarische situaties leidden. Daarbij was een verhaaltje over een afgestoken vuurpijl. Prompt kreeg ik na de TV-vertoning een mail van een in 1963 jeugdige NJN-er die, toen ook op De Beer, de pijl omhoog had zien gaan. Hij mailde dat de kustwacht deze ook had geregistreerd en de politie had gewaarschuwd. Deze was uitgerukt per motor met zijspan. Zonder resultaat want ik was door naar het Quakjeswater. `Dus dat was jij....!' mailde de oud NJN-er, nu zeventigplusser. Omdat ik die vuurpijl verkregen had via een lichte vorm van piraterij en, na bijna zestig jaar, de wederrechtelijke toeëigening van de pijl wel verjaard zal zijn, heb ik de oud NJN-er bekend hoe de vork in de steel zat. Hier het verhaal.

Winter 1963 raakte de coaster de Fiducia muurvast op de Zuidpier. Het schip is er nooit meer afgekomen en daar 's zomers gesloopt. Het hele verhaal is via Google te lezen. Normaal ging ik op de Zuidpier op zoek naar daar steevast aanwezige steenlopers en paarse strandlopers. Op 15 april 1963 won de Fiducia het, gemakkelijk gemaakt omdat er geen wachtsman aan boord was en het schip via een touwladder zo was te beklimmen. Het was een onbeschrijfelijke rommel aan boord, waartussen ook vuurpijlen....vul maar in. Overigens bekende degene die mij zestig jaar later ontmaskerde zelf ook aan boord te zijn geklommen.

In de periode 1948-1956 broedden tussen de 7.000-11.000 paren Grote sterns op De Beer. Foto: Salko de Wolf

Inwoners van Havenhoofd, op de kop van Goeree, die rond zestig jaar geleden en eerder de blik noordwaarts richtten, konden rekenen op een onbelemmerde gezichtseinder. Weliswaar was begin zestiger jaren in de Haringvlietmonding, op rechts, toen al wel het bouwdok voor de toekomstige Haringvlietdam te zien, maar recht vooruit kijkend, over de Noord-Pampus en het Rak van Scheelhoek heen, en dan verder langs de punt van Voorne, zagen de Havenhoofdenaren in de verte De Beer liggen. Wanneer ze over een goede verrekijker beschikten konden ze op een heldere dag de bebakening van de Zuidpier van de Nieuwe Waterweg zien. De Goereeërs die op hun netvlies dit jaloersmakende tafereel van een ver zichtbereik nog naar voren kunnen halen zijn nu dik over de zestig.

Mochten ze nieuwsgierig zijn hoe die dichtbije en toch zo verre kust met achterland er werkelijk uitzag dan zijn de beide uitgaven van Ed Buijsman alleszins de moeite waard om door te nemen en op zich te laten inwerken. Voor contact met de samensteller kunt u terecht bij ed.buijsman@xs4all.nl
En er is nog een reden. Goereeërs, de Havenhoofdenaren in het bijzonder, zijn bevoorrecht de Kwade Hoek naast de deur te hebben. Daar ronddolend moet ik nogal eens aan De Beer denken, althans, indien ik de blik niet naar het noorden wend. Wees waakzaam. Zestig jaar geleden was het, acht jaar nadat de eerste geruchten doorsijpelden, met De Beer gedaan! Toen stonden wij erbij en keken ernaar.

Literatuur:

Buijsman, E. 2019. De Beer in beeld. Deel 1. Een fotoverslag over het Natuurmonument De Beer voor de periode tot 1940. Mededelingenreeks Natuurmonument De Beer 21. Houten.

Kooijmans, R.A. 2010. Een Haagse Vogelaar. Twintig jaar uit het leven van Frans Pieter Johannes Kooijmans. 1931 t/m 1950. Driebergen.

Ouweneel, G.L. 2020. Negentig jaar het Brielsche Gat. In de Branding 28/4: 1-2.

Ondanks dat grote aantallen badgasten door de versoepelingen van de coronamaatregelen hun tijd inmiddels weer doorbrengen op terrasjes en zij dus niet over de stranden zwerven, is het voor broedende bontbekplevieren in het voorjaar van 2021 nog steeds een penibele toestand op Goeree. Om hun kansen op broedsucces iets te verhogen, zoeken enkele leden van NLGO hun nesten op, spannen er een draadje omheen en zetten er een informatiebord bij. Met alle loslopende honden blijft het eng, maar zo rijden er in ieder geval geen auto's meer overheen.

foto Dave Messer

Geelkruinkwak

Mijmerend over wat al die moeite de plevieren zou gaan opleveren lopen Esther en ik op 17 mei het strand op bij paal 10. De bekende bontbekplevier zit op zijn nest terwijl een dame met een hond geïnteresseerd het bord staat te lezen. De beschermactie lijkt op zijn minst een educatieve waarde te hebben. Een stuk verderop vinden we opnieuw twee plevieren. Ditmaal is het een paartje strandplevier.
Het mannetje draait kuiltjes in het zand die het vrouwtje vervolgens kritisch inspecteert. Blijkbaar dragen zijn kuiltjes haar goedkeuring, want even later wordt er gepaard.
Broedende strandplevieren: dat zou spectaculair zijn!
Maar zover is het nog niet. Voorlopig zoeken de vogels beschutting in de sporen van een auto die om duistere reden talloze rondjes op dit stukje strand heeft gereden.
We laten de strandplevieren voor wat ze zijn en lopen door richting Kwade Hoek. Een dode vogel op de vloedlijn wordt zoals altijd geïnspecteerd. Het is een vrij groot beest met lange poten, donkere vleugels en een korte, dikke dolksnavel. Wat is dit? Een vogel met lange poten op het strand is normaal een steltloper, maar de enige steltloper met zo'n snavel die ik kan verzinnen is een krabplevier en die komt hier niet voor. Bovendien heeft die een witte kop. Ik heb last van cognitieve dissonantie. Esther denkt beter na.

"Is het geen ral?"
"Nee, daarvoor is hij veel te groot."
"Een reiger dan?"
"Ah, daar zeg je wat. Het lijkt op een kwak!"

Lange poten, ronde grijze vleugels en een dolksnavel: alles past. Bij nadere inspectie blijkt de vogel zelfs twee witte sierveren op zijn kop te hebben. Snel een foto in de appgroep van mijn Alphense vogelvrienden. Remco Hofland reageert gelijk. "Geelkruin of zwartkruin? In Egypte kan het ook." Hij doelt op een recente waarneming van een Amerikaanse geelkruinkwak in Egypte. Verder is deze soort op het Europese vasteland alleen in Portugal vastgesteld en hier op het strand dus extreem onwaarschijnlijk. Remco's opmerking is natuurlijk gewoon de gebruikelijke bravoure van een fanatieke soortenjager, maar toch... Onze vogel lijkt wel lichte veren op zijn kruin te hebben. Op het internet zoek ik naar foto's waaruit blijkt dat de gewone kwak witte veren onder zijn zwarte kruin heeft, maar ik vind zulke foto's niet. Toch een geelkruin dan? Hoewel, de vogel lijkt ook lichte veren op zijn keel te hebben. Dat klopt dan weer niet. Enigszins verward stoppen we het onwelriekende kadaver in de plastic tas die we standaard bij ons hebben voor strandvondsten.

Thuisgekomen probeer ik de vogel een beetje schoon te maken. Tegenwoordig is een mondkapje gelukkig altijd binnen handbereik. Steeds meer lichte veren verschijnen op de kruin. Ook zie ik lichte randen aan de vleugeldekveren, iets dat geelkruin heeft, maar zwartkruin niet. Ik begin nu toch echt zenuwachtig te worden. Ik maak foto's en verspreid het nieuws via Waarneming.nl en Dutch Birding. Het wordt een middag heen en weer appen met allerlei vogelaars.
Zowel Robbin van Dijk als Kees de Vries wijzen me erop dat de ondersnavel van een geelkruinkwak gekromd is, terwijl die van een zwartkruinkwak recht is. Die van onze vogel is duidelijk krom. Zou het dan toch echt?

Leiden, een paar weken later. Het karkas dat we op het strand van Goeree vonden is overgedragen aan Naturalis waar men het skelet, wat veren en een paar weefselmonsters in de collectie heeft opgenomen. Tijdens een werkoverleg in het naastgelegen Leiden Centre for Applied Bioscience (een onderzoekslab van de Hogeschool Leiden waar ik werk) vraagt een analist of iemand nog een klein projectje heeft.
Hij heeft een DNA-afleesapparaatje dat over de datum is en dat hij graag nog wil gebruiken. Ik steek mijn vinger op en toon hem de foto's van de dode kwak op het strand. "Leuk! Gaan we doen" is de reactie.
Met wat tips van forensisch DNA-deskundige en vogelaar Peter de Knijff van het LUMC zoek ik in de wereldwijde DNA-database een stukje DNA uit waar geelkruinkwak duidelijk verschilt van zwartkruinkwak.

In het lab vermeerdert Nikola Petrusevksi (de enthousiaste analist) dit stukje en leest het af met zijn apparaatje. De DNA-letterreeksen die het apparaatje uitspuugt vergelijk ik met die van de beide soorten kwak. Het resultaat (figuur 1) laat geen twijfel: een geelkruinkwak. De eerste voor Nederland en de tiende voor het zogenaamde west-palearctische gebied (na gevallen in Portugal, Egypte en Madeira en zes keer op de Azoren). Met het vaststellen van de identiteit begint de discussie over deze vogel eigenlijk pas.
Want hoe kwam hij op het strand terecht? Aangevoerd met een van de vele schepen die voor de haven van Rotterdam liggen te wachten? Dat lijkt waarschijnlijk. Maar hoe lang heeft hij op dat schip gezeten dan? En tot hoever zou hij het op eigen kracht gehaald kunnen hebben? Over die vragen mogen de wijze mannen van de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna zich de komende tijd gaan buigen.

foto Ken en Esther Kraaijeveld

Vergelijking tussen de letterreeksen van een klein stukje DNA bij geelkruinkwak, zwartkruinkwak en de vogel op het strand. Iedere regel is de letterreeks van een ander individu; steeds voor hetzelfde DNA-fragment. De letterreeksen van de geelkruin- en zwartkruinkwakken komen uit de internationale database voor DNA-gegevens. De geelkruinkwakken hebben op 15 posities een andere letter dan de zwartkruinkwakken. Tussen de zwartkruinkwakken onderling zijn twee DNA-verschillen te zien.
Het is duidelijk dat de Ouddorpse vogel steeds dezelfde letter als de geelkruinkwakken heeft en niet die van de zwartkruinkwakken.

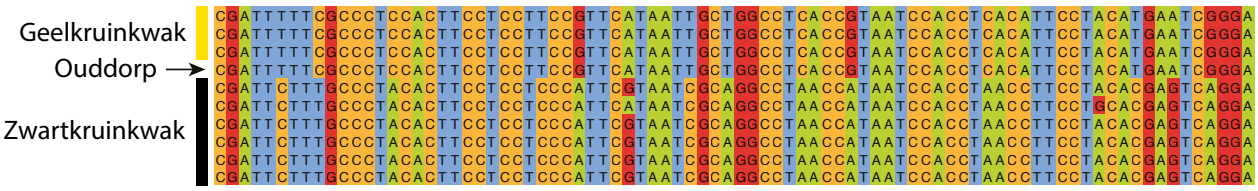

Dat de natuur in het algemeen, en dus ook de ons omringende natuur, de afgelopen decennia in hoog tempo is veranderd is ons allen bekend. Die verandering is een geleidelijk proces, maar als je pakweg dertig jaar bent weggeweest zie je pas goed hoe hard die verandering is gegaan. Deze ervaring had Jan Meerman, die een groot deel van zijn werkzame leven in Belize heeft gewoond. Meerman is ecoloog en vlinder- en libellenexpert. Tijdens de winterlezing, die hij in maart 2022 zal verzorgen, wil hij zijn ervaringen met de exotische natuur in Belize met ons delen. Hieronder stelt hij zich alvast voor.

Tekst en foto's Jan Meerman

Dae naa toe en wae trug

Prachtpurperuiltje bij Ouwerkerk

Scheefbloemwitje op scheefbloem

"Daarnaartoe en weer terug" noemde Hobbit Bilbo Ballings zijn boek dat het avontuur beschreef van zijn speurtocht naar een schat ergens ver weg in een berg. Dit leek mij wel een geschikte titel voor mijn verhaal over ons vertrek naar Belize en de uiteindelijke terugkeer naar Schouwen-Duiveland.
Ik ben geboren in Oosterland en al vroeg had ik interesse in de natuur.
Die interesse kwam waarschijnlijk van mijn moeder, die als boerendochter op Groenewoud in Haamstede opgegroeid was met de natuur. Zelfs in haar laatste levensjaren gingen haar ogen nog glinsteren als ze het had over het stropen van konijnen in de duinen! Er waren nog anderen die mijn interesse steunden en stuurden zoals boswachter van den Berge, die mij meenam op zijn tochten naar het Dijkwater, en Meester Bolkenbaas, die in de klas een klein aquarium had staan waarin ik de rupsen kon dumpen die ik onvermijdelijk op weg van huis naar school gevonden had. Dan was er ook Jan P.C. Boot die nachtvlinders ving en zijn waarnemingen minutieus, in cursief handschrift, bijhield in een stapel schriftjes. Die laatste ervaring was een belangrijke introductie tot de waarde van datagegevens.
Samen met andere karakters zoals Ted Sluiter was ik toen ook al lid van de Jeugd-NVSD en ontving dus de "Dwergstern". Maar al snel verhuisde ik naar Wageningen voor een studie aan de Landbouw Hogeschool (nu Wageningen University). Daar werd ik 'ecoloog', was onderdeel van de *European Invertebrate Survey* en als dusdanig publiceerde ik in 1987 bij de KNNV het boekje "De Nederlandse Pijlstaartvlinders". Het resultaat van een analyse van 15.199 data, verzameld door tientallen door mij aangestuurde waarnemers verspreid over het hele land en dus wederom 'data'. Door het bijeenbrengen van veel data kreeg je een heel ander beeld van een dier (of plant). Niet alleen pijlstaartvlinders, maar ook dagvlinders waren mijn grote passie en in 1989 verhuisde ik met mijn vrouw Tineke naar het Centraal-Amerikaanse land Belize om voor een Zwitserse stichting tropische vlinders te kweken voor hun vlinderhuis in Zwitserland. Behalve over de vlinderkwekerij kreeg ik daar ook het beheer over het toen 8.000 hectare grote privéreservaat *Shipstern Nature Reserve*. "Kun je er best bij doen" was het motto.
Het aanvankelijk tweejarige contract groeide uit tot een 31 jaar lang verblijf in Belize.

Naast vlinders kweken hielden we ons bezig met allerlei andere milieugerelateerde zaken: inventarisaties, milieu-effectrapportages, beheersplannen en wat al niet meer. Data en data verzamelen speelden ook hier een grote rol (Jaguars tellen!). Ik stond ook aan de wieg van een ware revolutie in het verzamelen van gegevens in Belize, en dan vooral van vogels. Er bestaat een onlinesysteem (eBird.org, een soort Waarneming.nl maar dan beter) dat met een aantal gelijkgestemde geesten aan de Belizeaanse vogelaars gepresenteerd werd en al snel razend populair werd.
De gegevens die zo beschikbaar kwamen worden inmiddels op grote schaal toegepast in lokaal en landelijk natuurbeheer. Helaas verschoof het werkterrein zich steeds meer van het veld naar de computer, de laatste paar jaar zelfs vanuit een kantoor op het ministerie. Maar om verschillende redenen besloten we na 31 jaar om Belize achter ons te laten en terug te keren naar Schouwen-Duiveland. Een hele overgang, maar duidelijk is al wel dat ik ook hier weer bezig zal zijn met het waarnemen en noteren van flora en fauna.
Deze zomer resulteerde dat al in het inventariseren van vlinders en rugstreeppadden rondom Oosterland.

Een andere zeldzaamheid uit mijn Zeeuwse verleden, de koninginnenpage *(Papilio machaon)* liet zich ook verschillende keren zien in onze tuin, zowel als rups, ei als vlinder.
Op aanraden van een vlindervriend had ik scheefbloem *(Iberis umbellata)* aangeplant, want een exotisch witje (scheefbloemwitje, *Pieris mannii*) zou zich sterk door Europa in noordelijke richting aan het uitbreiden zijn. Ze waren nog wel niet op Schouwen-Duiveland waargenomen, maar wel op Goeree-Overflakkee, dus wie weet..... En ja hoor, de planten waren nog maar net uitgegroeid of.... rupsen! En daarna de hele zomer door leggende vrouwtjes. Dus die zuiderling staat nu ook voor Schouwen-Duiveland genoteerd.
Niet in mijn tuin maar op de kop van Goeree-Overflakkee vond ik rupsen van de wolfsmelkpijlstaart *(Hyles euphorbiae),* voorheen toch een mediterrane soort. Bij Ouwerkerk trof ik een heel klein maar kleurrijk motje: een prachtpurperuiltje *(Eublemma purpurina)*. Wat een juweeltje! Ik verbaasde me erover dat ik me dat beestje helemaal niet kon herinneren van vroeger. Zoiets moois onthoud je toch? Maar nee, ook alweer een zuidelijke soort die pas in 2015 voor het eerst in Nederland (in Zeeland nog wel) is waargenomen.

Zeepkruid met kolibrievlinder in mijn tuin

Rups van de wolfsmelkpijlstaart (Hyles euphorbiae)

Ik werd opnieuw lid van NVSD en heb me, om te beginnen, aangesloten bij de Vogelwerkgroep. Uiteraard moet onze tuin in Oosterland omgevormd worden tot één die aantrekkelijk is voor vogels en vlinders. Het verleden hielp daarbij onverwacht. De zeepkruidplanten *(Saponaria officinalis)* die ik pakweg 50 jaar geleden nog van J.P.C. Boot gekregen had, hadden intussen lekker zitten woekeren en dankzij de resulterende bloemenweelde heb ik zowaar in mijn eerste jaar weer in Zeeland meteen enkele tientallen waarnemingen van de kolibrievlinder *(Macroglossum stellatarum)* voor Waarneming.nl kunnen klokken. En dat terwijl de kolibrievlinder ooit een zeldzame trekvlinder was.

Natuurlijk allemaal tekenen aan de wand voor de voortschrijdende klimaatveranderingen en niet zozeer een teken dat het goed gaat met de vlinders als geheel. Schouwen-Duiveland (Goeree-Overflakkee iets beter?) lijkt me wat dat betreft een stuk minder vlinder-vriendelijk geworden te zijn tijdens mijn afwezigheid. Ook de vogelwereld in Zeeland is fors veranderd. Overal ganzen, maar ook lepelaars en zilverreigers. Natuurlijk leuk al die 'nieuwe' soorten, maar ik mis bijvoorbeeld de patrijzen en de leeuweriken toch wel.
Belize zal nog wel een tijd in mijn systeem blijven zitten, en hopelijk kan ik daar binnenkort een keer over uitweiden. Intussen blijven waarnemen! Er is altijd wat te rapporteren, zeker in een rap veranderende wereld!

Jaaroverzicht waargenomen zeldzame vogels op Goeree-Overflakkee

- 2021 -

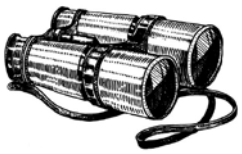

Vogels kijken en daarbij het zoeken en vinden van zeldzame soorten wint steeds meer aan populariteit. Sinds de start van de coronacrisis zien we opnieuw een sterke toename van mensen die op allerlei manieren naar vogels kijken. Steeds meer van hen hebben een goede verrekijker, telescoop en/of fotocamera en vogeldeterminatie lukt tegenwoordig zelfs deels met handige apps als Obsidentify, van het welbekende 'waarneming.nl'. Wat betreft de zeldzaamheden was het geen topjaar. Het voorjaar was nat en koud met weinig bijzonderheden en de najaarstrek leek maar moeilijk op gang te komen. Soorten als de bladkoning, die de laatste jaren steeds talrijker leek te worden, werden maar mondjesmaat waargenomen. In dit artikel bespreken we alle soorten waarvan minder dan tien waarnemingen zijn vastgesteld op Goeree-Overflakkee.

✒ Dirk van Straalen, George Tanis en Robbin van Dijk

Aziatische goudplevier
Op 16 juni werden twee Aziatische goudplevieren waargenomen. Eén vogel bevond zich op de Kwade Hoek en werd daar gevonden door George Tanis. De tweede werd pas later die dag gemeld door C.C.G. Visser en C.E. Temming op de Slikken van Flakkee. Deze waarnemingen betroffen het vierde en vijfde geval voor Goeree-Overflakkee.

Zwarte zeekoet
Zoals de laatste jaren bijna gebruikelijk, was er nu en dan een zwarte zeekoet aanwezig in het welbekende Haventje Noord aan de Brouwersdam. Uit fotoanalyses blijk dat het vanaf '79 om minimaal 12 verschillende gevallen ging langs de gehele Brouwersdam (Robbin van Dijk in prep). Onduidelijk is om hoeveel exemplaren het daadwerkelijk gaat, dat ligt mogelijk lager, want ondanks de relatief duidelijke leeftijdskenmerken blijkt dit in het veld vaak relatief lastig.

Papegaaiduiker
Op 21 november werd door Nico Schewe een sterk verzwakte papegaaiduiker in de buitenhaven van Stellendam gevonden. Alhoewel de soort op de Noordzee een schaarse, maar vaste overwinteraar is zijn gevallen ter plaatse zeldzaam. Het betreft dan ook meestal stervende of zeer verzwakte exemplaren. Op 22 november is de vogel dood opgeraapt en naar Naturalis gebracht.

Geelkruinkwak
Misschien wel de meest bijzondere vondst van 2021 (zie ook het artikel elders in dit blad). Op 14 mei werd door Esther en Ken Kraaijeveld een aangespoelde dode vogel aangetroffen. De vogel was in verregaande staat van ontbinding en moest op DNA worden onderzocht om de soort te bevestigen. De geelkruinkwak is een potentieel nieuwe dwaalgast voor Nederland. Het verspreidingsgebied beslaat de Oostkust van de Verenigde Staten, delen van Midden-Amerika inclusief de Nederlandse Antillen, het noordelijke deel van Zuid-Amerika en de kuststrook van Brazilië.

Steppenkiekendief
Alhoewel de soort Europees en landelijk toeneemt blijft deze trend op Goeree-Overflakkee een beetje achter. Op 9 april werd een onvolwassen vogel gefotografeerd op de Hellegatsplaten. Dit betrof pas het negende geval voor het eiland.

Bosuil
Op 8 mei werd door Robbin van Dijk in zijn tuin in Ooltgensplaat een intrigerende nachtopname gemaakt van een vermoedelijke bosuil. De avond daarna hoorden zowel Robbin als Dirk van Straalen onafhankelijk van elkaar een bosuil die zij later ook opnamen.
Groot was echter de verbazing dat het na analyse van de opname in de nacht van 8 mei om een kanoet bleek te gaan. Deze kanoet zorgde dus uiteindelijk voor extra scherpte bij de Plaetse vogelaars en het, zover op waarneming.nl bekend, eerste gedocumenteerde geval voor Goeree-Overflakkee. Het blijft een opmerkelijk verhaal. De bosuil liet zich tot 2 juni horen, waarvan enkele malen ruim voor de schemering. De vogel blijft dus een zeldzaamheid op Goeree-Overflakkee met nog twaalf andere ongedocumenteerde waarnemingen, met name in de duinen rond Oostdijk.

Middelste bonte specht
Op 21 februari werd door Esther Kraaijeveld in het welbekende dennenbosje in de Ouddorpse Middelduinen de eerste middelste bonte specht voor Goeree-Overflakkee gezien en gefotografeerd. De vogel was met zekerheid tot 21 maart aanwezig, maar hem waarnemen was maar voor weinigen weggelegd.

Pallas boszanger
Het was een goed najaar voor de Pallas boszanger. Op 17 oktober vond George Tanis een exemplaar bij de Vrijheid, Ouddorp. Door een viertal toegesnelde vogelaars werd een tweede exemplaar bij die vogel aangetroffen. Op 6 november vond George er nog een langs de Noordweg, Ouddorp, die tot de volgende dag aanwezig was. Deze gevallen betroffen het 9e, 10e en 11e geval van Pallas boszanger op Goeree-Overflakkee.

Blauwstaart
Op 16 oktober werd in het ondertussen bekende Abelenbosje van de goudlijster, de tweede blauwstaart voor Goeree-Overflakkee gevonden door Jonathan Janse. De vogel werd ook op 17 oktober nog waargenomen. Opmerkelijk genoeg werd op 5 november, op vrijwel dezelfde locatie, de vermoedelijk zelfde blauwstaart teruggevonden. Op 8 november werd de vogel voor het laatst gezien.

Siberische boompieper
Op 11 november vloog een Siberische boompieper over de Trektelpost van Ouddorp en werd op geluid en kenmerken vastgesteld door George Tanis. Dit betreft het vierde geval voor het eiland.

Witkeelgors
De meest spectaculaire waarneming van 2021 was de vondst van een witkeelgors op een voederplank op een vakantiepark in Ooltgensplaat. De vogel is drie dagen aanwezig geweest. Helaas voor de vogelaars op Goeree-Overflakkee is de vogel bewust geheim gehouden.
Dit betreft het zevende geval voor Nederland en het eerste voor het eiland.

Middelste bonte specht,
Ken Kraaijeveld

Papegaaiduiker, Maarten Sluijter

Witkeelgors, Kees Luijkx,

Vogels

Krooneend, 5 ex. 14-09, Noorder Krammer, Dirk van Straalen.
IJseend, 1 ex. 11-08, Noorder Krammer, Pim Wolf.
Patrijs, 6 ex. 15-10, Sommelsdijk Wildemanskreek, F. Almekinders.
Morinelplevier, 3 ex. 18-08, Polder Herkingen, Pim Wolf; 1 ex. okt/nov, Ouddorp West-Nieuweland, George Tanis.
Rosse franjepoot, 1 ex. 07-11, Vuurtoren Ouddorp, George Tanis.
Vorkstaartmeeuw, 1 ex. 07-11, Vuurtoren Ouddorp, George Tanis.
Reuzenstern, 2 ex. 26-08, Zuiderdieppolder, Gerrie en Bram Brinkman.
Zwarte stern, 2600 ex > ZW, 16-08, Vuurtoren Ouddorp, George Tanis.
Kleinste jager, 1 ex. 23-09, Vuurtoren Ouddorp, George Tanis.
Kleine alk, 1 ex. 24-10, Westhoofd, N. v Houtum.
Ooievaar, 1 ex. 22-08, Hellegatsplaten, Leen van Dam.
Kuifaalscholver, 1 ex. 10-11, Hompelvoet, Maarten Sluijter.
Roerdomp, 1 ex. 10-09, Oude Land Ooltgensplaat, Arie de Lint en Daan vd Groef.
Purperreiger, 3 ex. 17-08, Ooltgensplaat, Leen van Dam; 1 ex. 13-11, Zuidzijde, Leen van Dam, Arie de Lint en Daan vd Groef.
Geelkruinkwak, 1 ex. (vondst) 14-05, Strand Kwade Hoek, Ken en Esther de Jong, betreft een nieuwe soort voor Nederland.
Ruigpootbuizerd, 1 ex. 16-10, Middelduinen, Ken Kraaijeveld.
Hop, 1 ex. 08-08, Ouddorp, Stefan N.
Draaihals, 1 ex. 27-08, Hellegatsplaten, Robbin van Dijk; 2 ex. 02-09, Groene Dijk, George Tanis.
Kleine bonte specht, 1 ex. 25-09, Middelduinen, G. Lokker; 1 ex. 25-09, Ooltgensplaat, Dirk van Straalen.
Grauwe klauwier, 1 ex. 04-09, Hellegatsplaten, H. en E. van Driel.
Roek, 1 ex. 29-10, Ouddorp West-Nieuweland, K. en E. Kraaijeveld.
Bonte kraai, 1 ex. 17-10, Achthuizen, Pieter vd Giessen.
Bladkoning, dit jaar werden slechts 10 verschillende bladkoningen waargenomen op het eiland.
Pallas' boszanger, 2 ex. 17-10, Vrijheid, Dirk van Straalen en George Tanis; 1 ex. 06-11, Groene Dijk, George Tanis.
Siberische tjiftjaf, 3 ex. okt/nov, Vrijheid/Groene Dijk, George Tanis.
Sperwergrasmus, 1 ex. 25-08, Groene Dijk, George Tanis.
Boomklever, 1 ex. 30-10, Ouddorp, Bob Rodenburg.
Roze spreeuw, 1 ex. 14-11, Ooltgensplaat, Oude Land, Leen van Dam.
Blauwstaart, 1 ex. 16-10, Groene Dijk, fam. Janse; 1 ex. 08-11, Groene Dijk, T. van Oerle.
Duinpieper, 1 ex. 04-09, Kwade Hoek, K. en E. Kraaijeveld; 1 ex. 02-09, Groene Dijk, George Tanis.
Siberische boompieper, 1 ex. 10-11, Springertduin, George Tanis.
Dwerggors, 1 ex. 10-10, Westhoofd, George Tanis.
Grauwe gors, 1 ex. 10-11, Springertduin, George Tanis.

Overige waarnemingen

Zandhagedis, 4 ex. 20-08, Springertduin, Richard Slagboom.
Kamsalamander, 1 ex. (vondst) 09-08, Ouddorp, Esther Kraaijeveld.

Waarnemingen kunnen worden doorgegeven aan George Tanis, Dorpsweg 16, 3253 AH Ouddorp, georgetanis@hotmail.com

Vogels

Purperreiger, 24-10, 1 ex. in sloot bij Groene Dijk Ouwerkerk, Wim de Vos.
Zwarte ooievaar, 16-09, 1 ex. opvliegend uit sloot Bettewaardse Dijk, Helma Kloet; 24-09, 1 ex. overvliegend Oosterland, Jan Meerman; 26-09, 1 ex. in weiland Oude Nieuwlandseweg Nieuwerkerk, Vincent Krans.
Rode wouw, 02-10, 1 ex. overvliegend trektelpost Westenschouwen, leden vogelwerkgroep NVSD.
Zeearend°, 27-09, 1 ex. juveniel, Klein Beijerenpolder Viane, Jos van Felius; 16-10, 1 ex. overvliegend Gasthuisbevang, Hugo van der Wal.
Smelleken, 18-09, 1 ex. Taaijersweg Kerkwerve, Jannie Timmer.
Boomvalk, 20-09, 1 ex. overvliegend Oudeweg Zierikzee, Gijs van den Ende.
Steltkluut, 01-08, 3 ex. foeragerend, 1 man en 2 subadulten, Rengerskerke Boerenweg Zierikzee, Gijs van den Ende.
Bontbekplevier, 19-09, 10 ex. Verklikkerstrand, Marja Lodewijk.
Drieteenstrandloper, 19-09, 15 ex. Verklikkerstrand, Marja Lodewijk.
Zeekoet, 16-10, 1 ex. dood op strand bij Duinhoevepad; 24-10, 1 ex., andere dode vogel op ongeveer dezelfde plek, Marja Lodewijk.
Nachtzwaluw, 24-09, 1 ex. Boswachterij, Hennie Ravesteijn.
Bijeneter, 24-09, 1 ex. Boswachterij, Hennie Ravesteijn; 15-10, 4 ex. roepend overvliegend Gasthuisboomgaard Zierikzee, Douwe en Tije van den Ende.
Strandleeuwerik, 17-10, 2 ex. roepend overvliegend trektelpost Westenschouwen, leden vogelwerkgroep NVSD.
Bonte vliegenvanger, 04-09, 1 ex. vrouw, tuin Noordwelle, Isabel Jonker.
Buidelmees, 29-10, 1 ex. overvliegend, trektelpost Westenschouwen, Maarten Sluijter.

Overige waarnemingen

Koninginnepage, 12-09, 4 ex. rupsen foeragerend op venkel, tuin Oudeweg Zierikzee, Gijs en Anke van den Ende.

° Het betrof in beide gevallen dezelfde jonge gezenderde vogel afkomstig uit een Engels herintroductieproject.

Waarnemingen kunnen worden doorgegeven aan Gijs van den Ende, Oesterstraat 77, 4301 ZL Zierikzee, tel. 0111-414831, gfcvandenende@gmail.com

Zeearend G463

Tekst en foto's Jan Baks

Op 28 oktober was ik op Schouwen-Duiveland om naar vogels te kijken op de weg bij de Flaauwers- en Weversinlaag. Men noemt dit wel de 'vogelboulevard' omdat er altijd wel vogels te zien zijn. Natuurlijk zijn er ganzen, maar op dat moment ook wolken goudplevieren en kieviten.
Plots zag ik een grote vogel langs vliegen over de dijk langs de weg naar de Weversinlaag. Het bleek een zeearend te zijn en dat vond ik heel bijzonder! Hij landde en ging op een paaltje zitten. Tijdens het opvliegen kon ik een aantal foto's maken. Achteraf zag ik op de computer dat het nummer van zijn ring was af te lezen. Via Dirk van Straalen werd dit nummer, samen met een foto, doorgestuurd naar de *Roy Dennis Wildlife Foundation* (www.roydennis.org) in Engeland.
Recent kreeg ik een enthousiast bericht terug van Dr. Tim Mackrill, ornitholoog gepromoveerd op de migratie van de visarend, waarin hij mij informatie gaf over deze zeearend. Die blijkt juni 2020 te zijn geboren in Schotland, hij werd er geringd en overgebracht naar het eiland Wight voor de kust van Engeland. Vroeger was dit een broedgebied van zeearenden en men hoopt nu dat de zeearend hier weer terug komt om te broeden.

De vogel kreeg een gps-logger, zodat hij gevolgd kon worden. Op bijgaande kaart is te zien dat hij is overgestoken naar het vasteland en vandaar helemaal naar Denemarken is gevlogen. Ook kunnen we zien dat hij een lange tijd in onze delta is geweest. Hij heeft 8000 kilometer afgelegd in Europa en is op 9 november weer teruggekeerd naar het eiland Wight. Wie weet kiest hij toch nog wel voor onze delta, want ook hier gebeuren er verrassende dingen!